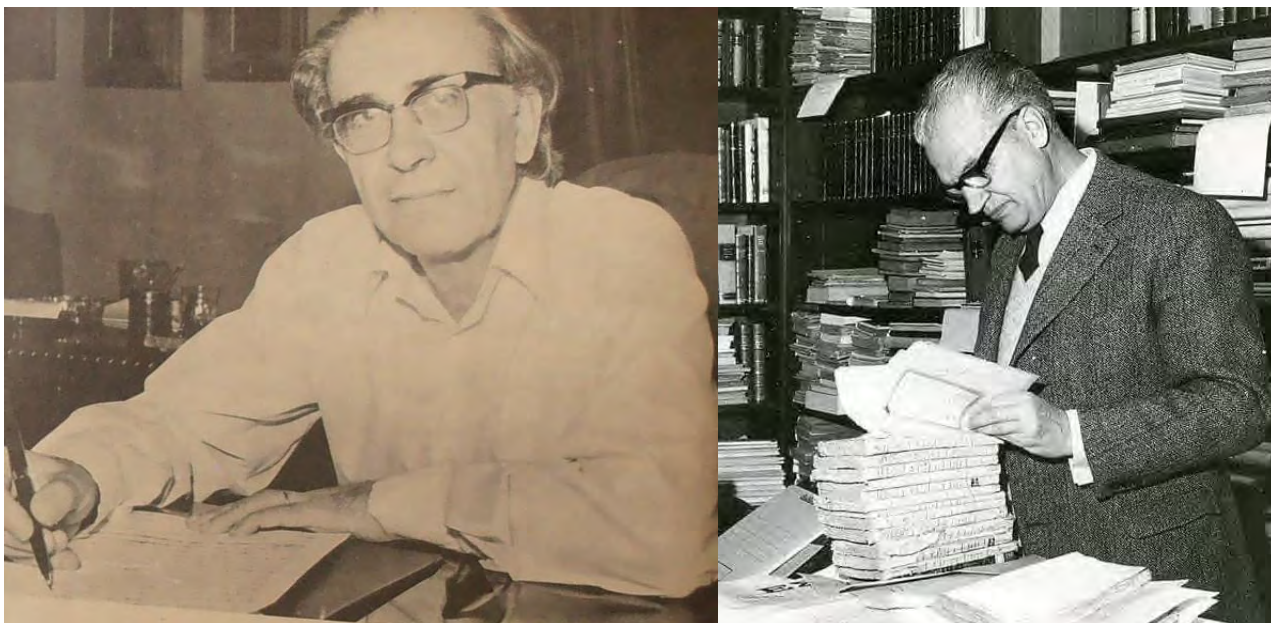

Οι άνθρωποι της “Ελευθερίας”

Η [προηγούμενη ανάρτηση](#) κατέληγε με τους δυο πυλώνες της “Ελευθερίας”, τον εκδότη - διευθυντή **Πάνο Κόκκα** και τον αρχισυντάκτη **Γιώργη Ανδρουλιδάκη**. Και σε άλλη, έγινε αναφορά σε κάποιους συναδέλφους με τους οποίους βρέθηκα κοντά στα πρώτα μου βήματα. Θα ήταν παράλειψη ωστόσο να μη μιλήσω για το σύνολο των ανθρώπων της εφημερίδας που γνώρισα και συνυπήρξα μαζί τους από το 1962 έως το 1967 που εργάστηκα εκεί. Αρχίζω με την ιεραρχία, όπως τη γνώρισα στο ξεκίνημά μου. Αμέσως μετά το Γ. Ανδρουλιδάκη, και χρονογράφος, ο **Σπύρος Γιαννάτος**, που αποχώρησε από την εφημερίδα μετά την «Αποστασία» και ανέλαβε τη διεύθυνση της νεοεκδοθείσας ανδρεοπαπανδρείκης εφημερίδας “Ανένδοτος”. Ο Γιαννάτος ήταν ο πρώτος μεταδικτατορικός πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ. Τρίτος, ο επί της ύλης **Παναγιώτης Πατρίκιος**, υπεύθυνος για την, ειδησεογραφική, τελευταία σελίδα. Τότε, στις μεγάλου σχήματος εφημερίδες, η τελευταία ήταν η σημαντικότερη, μετά την πρώτη, σελίδα.

Σπύρος Γιαννάτος και Παναγιώτης Πατρίκιος. Κεφαλλονίτες και οι δυο, ο πρώτος από το Αργοστόλι κι ο δεύτερος από το Φισκάρδο. Η φωτογραφία του Πατρίκιου είναι στο δημιούργημά του, τη βιβλιοθήκη της ΕΣΗΕΑ.

«Υλαρχος» των εσωτερικών σελίδων ο **Μάνος Σαφαρίκας** και μετά τη συνταξιοδότησή του ο **Μάκης (Ευθύμιος) Λέκκας**. Βοηθός αρχισυντάκτη, Γραμματέας Σύνταξης και χρονογράφος ο **Παναγιώτης Γιαννακόπουλος**.

Αρθρογράφος, παράλληλα με τον Κόκκα, ο **Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου**, αρχισυντάκτης της εφημερίδας πριν από τον Ανδρουλιδάκη. Το 1962 έφυγε για τη “Μεσημβρινή” και παρ’ ότι το 1927 αποβλήθηκε από το Πανεπιστήμιο για τα κομμουνιστικά πιστεύω του – γεγονός που τον εμπόδισε να ακολουθήσει την ακαδημαϊκή σταδιοδρομία που επιθυμούσε –, 40 χρόνια αργότερα έγινε υπουργός της χούντας...

Εσωτερικοί συντάκτες, απασχολούμενοι και στην «ύλη»: **Ανδρέας Αλεξανδρόπουλος**, που

αργότερα έγινε «εξωτερικός» αναλαμβάνοντας τα ρεπορτάζ δημοσίων έργων, κοινωφελών οργανισμών και Δήμου Αθηναίων· **Κώστας Τριανταφυλλόπουλος**, βοηθός ύλης, που μετά την αποχώρησή του για την “Καθημερινή” το 1964 πήρα τη θέση του· **Κωστής Χαιρόπουλος**, «Ζωή της Πόλεως» και τουριστικό ρεπορτάζ· **Δημήτρης Σταμέλος**, υπεύθυνος για το «επαρχιακό». Ξεκίνησε από το «καλλιτεχνικό» - τώρα, σωστά, το λέμε «πολιτιστικό» - και άλλαξε πόστο όταν εγώ ανέλαβα βοηθός ύλης· **Κώστας Κουμπέτσος**, υπεύθυνος του αρχείου και **Κώστας Κελπέκης**, ο art director - σχεδιαστής σελίδων. Ριχαιότες ήταν ο **Βασίλης Πετρομανιάτης**, η **Καίτη Δουλγεράκη** (που έκανε και ελεύθερο ρεπορτάζ) και ο συμμαθητής μου στη Λεόντειο **Αλέκος Κυπριανός**· ένας πολλά υποσχόμενος συντάκτης που όταν το '67 έκλεισε η εφημερίδα, παίρνοντας το πτυχίο της Νομικής κατετάγη στην Αεροπορία, προσβλήθηκε από μηνιγγίτιδα και πέθανε στα 25 του χρόνια.

Στην... πόρτα της “Ελευθερίας” συναντήθηκα με το **Φρέντυ Γερμανό** και το **Θέμο Δασκαλόπουλο**· εγώ πήγαινα κι εκείνοι έφευγαν για τη “Μεσημβρινή” της Βλάχου, για να ξαναβρεθούμε αργότερα. Με το Φρέντυ στην “Απογευματινή”, την “Ελευθεροτυπία” και το “Έθνος της Κυριακής”, ενώ μού έγραφε το χρονογράφημα – «φιλική συμμετοχή», άνευ αμοιβής – όταν εξέδιδε το περιοδικό “Signature”· με το Θέμο στα “Σημερινά” και την “Ελευθεροτυπία”. Στην ίδια εφημερίδα ξαναβρέθηκα και με τους Δ. Σταμέλο και Κ. Τριανταφυλλόπουλο. «Εσωτερικοί συντάκτες» ήταν ακόμη οι του Εξωτερικού Δελτίου και του Μεταφραστικού, αλλά και οι εγκατεστημένοι στο τυπογραφείο διορθωτές.

Στο Εξωτερικό Δελτίο οι **Κώστας Ρήγας**, **Αντώνης Ζαχαρόπουλος** και **Λευτέρης Αποστόλου**, που έκανε και μεταφράσεις. Ο τελευταίος, ιστορικό στέλεχος του ΚΚΕ, ήταν αδελφός της εμβληματικής προσωπικότητας της αντίστασης Ηλέκτρας Αποστόλου.

Στο Μεταφραστικό ο **Κωστής Μεραναίος**, ο **Κώστας Χατζηαργύρης**, ο **Νίκος Αδάμ** και η **Σούζυ Λάππα**.

Στη Διόρθωση, ο **Νούλης (Ονούφριος) Δαράβαλης** - επικεφαλής, ο **Κούλης (Κυριάκος) Καζάκος** και ο **Απόστολος Πρόκος**.

Τα άλλα τμήματα, οικονομικό, καλλιτεχνικό και αθλητικό, ήταν στελεχωμένα ως εξής:

Οικονομικό, με επικεφαλής το **Σταύρο Παπαϊωάννου** και συνεργάτη του τον **Παναγιώτη Φωτάκη**. Ο Παπαϊωάννου ήταν και εκδότης του οικονομικού περιοδικού “Επιλογή”, ενώ για πολλά χρόνια υπήρξε πρόεδρος του ελληνικού τμήματος της Ένωσης Ευρωπαϊών Δημοσιογράφων και μέλος της Διεθνούς Εκτελεστικής της Επιτροπής. Ο Φωτάκης ήταν αρχισυντάκτης στην “Επιλογή” και μετέπειτα στην οικονομική εφημερίδα “Εξπρές”. Και οι δυο κάλυπταν τα υπουργεία Συντονισμού και Οικονομικών, καθώς και τις τράπεζες.

Καλλιτεχνικό, με επικεφαλής τη **Ρεζάν** και τους **Σπύρο Φαναριώτη** και Δημήτρη Σταμέλο· κι όταν ο τελευταίος πέρασε στο επαρχιακό ήρθε η – και ηθοποιός – **Τασσώ Καββαδία**. Στο ίδιο τμήμα ήταν ενταγμένοι, όχι ως υφιστάμενοι της Ρεζάν, και οι κριτικοί Τεχνών.

Ο **Μάριος Πλωρίτης**, κριτικός θεάτρου και κινηματογράφου και ο μουσικοκριτικός **Δημήτριος Χαμουδόπουλος**, που διετέλεσε γενικός γραμματέας της Ένωσης Ελλήνων Θεατρικών Κριτικών και από το 1970 ως τη μεταπολίτευση ήταν γενικός διευθυντής της Λυρικής Σκηνής.

Τον Πλωρίτη, όταν αποχώρησε στα τέλη του 1962 για να αναλάβει τη διεύθυνση της απογευματινής εφημερίδας “Νίκη”, επίσης του Κόκκα, αντικατέστησε ο **Γιάννης Μπακογιαννόπουλος**.

Αθλητικό, με επικεφαλής το **Δημήτρη Καπλάνογλου** (γνώριμό μου από την Ένωση Αποφοίτων της Λεοντείου) και συνεργάτη το **Νίκο Γερακάρη**. Κι όταν ο τελευταίος αποφοιτώντας από τη Νομική στράφηκε στα ρεπορτάζ της Δικαιοσύνης και του υπουργείου Εθνικής Αμύνης, αντικαταστάθηκε από το **Νίκο Μπαβέλα**.

Με το Γερακάρη συνυπήρξαμε και στα “Αθλητικά Χρονικά”, τα “Σημερινά”, την “Ελευθεροτυπία” και τη “Ναυτεμπορική”, ενώ στο τέλος της επαγγελματικής μας πορείας βρεθήκαμε εκείνος διευθυντής του Γραφείου Τύπου της Εθνικής Τράπεζας, για 28,5 χρόνια, κι εγώ – λιγότερα - στην αντίστοιχη θέση στην Τράπεζα της Ελλάδος. Με τον Μπαβέλα ξανασυναντηθήκαμε στην “Ελευθεροτυπία”.

Τα άλλα ρεπορτάζ...

Πολιτικό: **Μανούσος Πλουμίδης**, **Ευθύμιος Παπαγεωργίου** και **Μιχάλης Στυλιανού**, που κάλυπτε το υπουργείο Εξωτερικών και το διπλωματικό ρεπορτάζ. Άμεσος συνεργάτης τους ο κοινοβουλευτικός συντάκτης **Δημοσθένης Χριστοφίδης**, συνεπικουρούμενος ενίοτε από το **Δημήτρη Κατσιμή**. Με Παπαγεωργίου, Κατσιμή, όπως και με το Φαναριώτη βρεθήκαμε και στα “Σημερινά”.

Υπουργεία: Εθνικής Αμύνης **Γιώργος Καράγεωργας**, Εσωτερικών **Γιάννης Φιλιππάκης**, Γεωργίας και Εμπορίου **Πασχάλης Τσαμπάσης**, με συνεργάτη τον **Ηρακλή Κόφφα**, Δικαιοσύνης και Εργασίας (Πολύ)Χρόνης **Τσιμπούκης**, Υγείας και Πρόνοιας (τότε Υγιεινής) **Γιάννης Παράσχος**, με συνεργάτη το **Σπύρο Φάρο**, Ναυτιλίας και Πειραιϊκό **Νάσος Γεωργάκαλος**, Βιομηχανίας **Λάμπης** (Χαράλαμπος) **Χρονόπουλος**.

Άφησα τελευταίο το Βιομηχανίας, για μια ιδιαίτερη αναφορά στο Χρονόπουλο, που μαζί με τους Δημήτρη Καλοφωλιά, Σπύρο Γαλαίο και Αντώνη Κρεούζη έβγαλαν το 1962 την πρώτη συνεταιριστική εφημερίδα συντακτών στην Ελλάδα, την οικονομική “Εξπρές”. Μερικές δεκαετίες αργότερα ωστόσο, η εφημερίδα πέρασε αποκλειστικά στο Δ. Καλοφωλιά, για να διακόψει την έκδοσή της το 2013.

Αστυνομικό: **Σπύρος Λεωτσάκος** και μετά τη συνταξιοδότησή του **Ηλίας Μαλάτος**.

Δικαστηριακό: **Γιώργος Φαλτάιτς**.

Μεγάλες έρευνες: **Νίκος Παπαδημητρίου**, **Γιωργος Μανιάτης** και Δημήτρης Κατσιμής. Ελεύθερο ρεπορτάζ: **Σώτια Τσώτου** (η γνωστή στιχουργός που μας «έφυγε» νωρίς), **Γιάννης Παπαδημητρόπουλος**, **Γρηγόρης Μιχαλόπουλος**, **Φίλιππος Καββαδίας**, **Βαγγέλης Μυγδάλης**, **Παναγιώτης Βενάρδος** και **Αλίκη Ξένου**.

Το ελεύθερο ρεπορτάζ αναπτύχθηκε ιδιαίτερα με την άφιξη στην εφημερίδα, το 1964, του σπουδαίου δημοσιογράφου **Χρήστου Καβαφάκη**, που είχε γράψει τη δική του ιστορία όχι μόνο στη δημοσιογραφία, αλλά και στους εθνικούς αγώνες. Πήρε μέρος στην Αντίσταση, υπήρξε αρχισυντάκτης του “ΡΙζοσπάστη”, 1946-49, και πήγε εξορία για τις ιδέες του. Στην

“Ελευθερία” ανέλαβε τις «μεγάλες καμπάνιες» και τη συγκρότηση τμήματος ελεύθερου ρεπορτάζ, που στελεχώθηκε από τους προαναφερόμενους συναδέλφους. Καθιέρωσε μάλιστα και τη ρουμπρίκα “24 ΩΡΕΣ” – συνήθως ένα τετράστηλο στην 4^η σελίδα –, στην οποία φιλοξενούνταν τα ρεπορτάζ του «ελεύθερου». Με πρωτοβουλία του Καβαφάκη άρχισαν να μπαίνουν στην εφημερίδα υπογραφές νέων, ηλικιακά και επαγγελματικά, συντακτών. Παρ’ ότι ως «υλατζής» δεν είχα υποχρέωση να ασχολούμαι με το ελεύθερο ρεπορτάζ, έδινα «κομμάτια» στις “24 ΩΡΕΣ”, για να έχω τη δυνατότητα να υπογράψω,

Αριστερά ο Χρήστος Καβαφάκης και δεξιά η βινιέτα της σελίδας, που χρόνια αργότερα έγινε τίτλος εφημερίδας του Κοσκωτά.

... και οι «στήλες»

Η εμβληματικότερη στήλη, «σήμα κατατεθέν» της εφημερίδας, οι “Ελευθεροστομίες”. Πρωτοεμφανίστηκε με «Ελευθερόστομο» το **Νίκο Δεληπέτρο** για να απογειωθεί την εποχή του Ανενδότου, από το **Φαίδωνα Βαλασαμάκη** που στο μεταξύ είχε πάρει τη σκυτάλη. Ο τελευταίος αποχώρησε με την Αποστασία και τη στήλη ανέλαβε, μέχρι τις 21/4/1967, ο **Νίκος Επιτροπάκης**.

Υπήρχαν ακόμη οι στήλες “Υπάλληλοι και εργάται”, του Σπ. Φαναριώτη· “Οι νέοι και τα ζητήματά των”, του Φ. Καββαδία· “Αφετηρίες και Τέρματα”, του γράφοντος· “Του ΙΚΑ και των συνταξιούχων” των **Γιάννη Σπυριδάκη** και **Ι. Ψαρρά**· και τις Κυριακές οι “Παλμοί της Κρήτης” του **Νίκου Αγγελή**.

Χρονογράφοι στην 1^η σελίδα, ο ακαδημαϊκός **Σπύρος Μελάς**, ο Σπ. Γιαννάτος, ο **Φαίδρος Μπαρλάς** και ο Π. Γιαννακόπουλος.

Γελοιογράφοι καθημερινά ο **Βασίλης Μητρόπουλος** και τις Κυριακές ο **Μποστ** (Μέντης Μποστταντζόγλου). Κυριακάτικος συνεργάτης και ο ζωγράφος **Μίνως Αργυράκης**.

Τακτικοί συνεργάτες, με επιφυλλίδες, ο **Πέτρος Χάρης**, ο **Άλκης Θρύλος** (ψευδώνυμο της Ελένης Ουράνη, συζύγου του ποιητή Κώστα Ουράνη), ο **Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος**, ο **Φώτης Κόντογλου** και ο **Ιάκωβος Καμπανέλης**.

Πριν κλείσω με τα της “Ελευθερίας”, μια σύντομη αναφορά σε ανθρώπους του τυπογραφείου της, από τους οποίους έμαθα πολλά, που με βοήθησαν και στη μετέπειτα πορεία μου.

Προϊστάμενος – αρχιεργάτης τον λέγαμε τότε – ο Ζήσης Διακάκης και βοηθός του, «παραμάστορας», ο Στενός συνεργάτης μας, του Πατρίκιου και εμού, ο σελιδοποιός (μαρμαράς) της τελευταίας σελίδας Νέαρχος Βραχνός, που ήταν πατέρας της Τζένης Βάνου.

Από την κόλαση των χιτλερικών στρατοπέδων

ρωτιά στο Σάν Γκέοργκ

Ο ΚΑΤΕ ήταν από προσώπων. Συνειδήματα στην περιεργασία. Κόπιασε κατά τον πόλεμο. Τι είχε πει τον πόλεμο που κόνισαν οι Ένα άπληστο πεί. «Αν ήταν τότε, φανταστική από παραγωγή. Με την Ελίζαβετ. Εξοχότητα μόνη της εκεί πάνω και έδωσαν. Άραγε να σπρωχτεί προς τον πόλεμο και να συλλογιστεί πως είναι στραβό να πάει κόντρα στην απειρά; Τι να πω; Θα 'θελε να με περιμένει στην Πελοπόννησο για να περάσει με την πηγή».

«Τι γάμοσε με στεναγμούς. «Καταστράφηκε στην οργία μου τότε μέσα και τότε κούρασε να 'ς καταστράφηκε στην Πελοπόννησο. Πάνο βίωμα και ο πόλεμος. Σε έρωτες και σε πόλεμο. Άραγε σπρωχτεί και να περάσει με την πηγή. Κάθεσαι εκεί που...»
— «Τι σε έρωτες και σπρωχτεί με την πηγή. Φύλαξέ τον, σπρωχτεί, αλλά...»
— «Απλά, κατά, περπατά με την Πελοπόννησο».

Η Παναγία κι ο θείος στην γαλήνη του Τριπλί. (Ελπίδα Μ. Αργυράκη)

Αστερίσκοι

Γάμος, άσπερταξοί στην κορονοική άσπερταξοί, εστράγγιλας τις μέρες.

«Άραγε να περπατά με την πηγή. Κάθεσαι εκεί που...»
— «Τι σε έρωτες και σπρωχτεί με την πηγή. Φύλαξέ τον, σπρωχτεί, αλλά...»
— «Απλά, κατά, περπατά με την Πελοπόννησο».

ΤΟ ΑΔΙΕΞΟΔΟΝ ΠΟΥ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΗ ΣΤΟ ΒΙΕΤΝΑΜ;

Οι Βιετκόγκ πιστεύουν στη νίκη και οι Εθροπαίοι στήριξαν άρνοδνται να βοηθήσουν τους Άμερικανούς

ΑΜΥΑΡΕΣ ΕΑΠΙΔΕΣ ΑΓΑΠΡΑΓΜΑΤΕΣΣΩΝ

ΠΑΡΙΣΙ, 14 Ιουλίου. Ο Ι Βιετκόγκ του Βιετνάμ είναι τόσο έδρα για τη νίκη του Βιετκόγκ στο Βιετνάμ, απεικονιστική προ αποστολή των Βιετκόγκ στην Αμερική, απεικονιστική προ αποστολή των Βιετκόγκ στην Αμερική, απεικονιστική προ αποστολή των Βιετκόγκ στην Αμερική.

ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ

Του κ. ΙΑΚ. ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗ

36σφ

— «Ποτέ μου δεν με...»
— «Και τι σου έλεγε;»
— «Προ...»
— «Ο φάρος κόνισσε και...»
— «Τι γάμοσε με στεναγμούς...»

... τους πήρε με άμεσότητα. Δόθηκε δουλειά σε κατασκευαστές νέων εστρών, στη Μεσογειακή άσπερταξοί, εστράγγιλας τις μέρες.

... τους πήρε με άμεσότητα. Δόθηκε δουλειά σε κατασκευαστές νέων εστρών, στη Μεσογειακή άσπερταξοί, εστράγγιλας τις μέρες.

Το Μαουτχάουζεν, του Ιάκωβου Καμπανέλη, προδημοσιεύτηκε στην «Ελευθερία» το 1965 σε συνέχειες, με εικονογράφηση Αργυράκη.

“Νίκη”: η απογευματινή της “Ελευθερίας”

Και δυο λόγια για την απογευματινή εφημερίδα “Νίκη”, που εξέδωσε ο Κόκκας στα τέλη του 1962, «επιδιώκοντας να γίνει κι αυτός συγκροτηματάρχης, σαν το Λαμπράκη» όπως υποστήριζαν κάποιοι. Διευθυντής ο Μάριος Πλωρίτης, αρχισυντάκτης ο Κυριάκος Κορόβηλας και επί της ύλης ο Σπύρος Μαρκόπουλος με βοηθό τον Αντώνη Κορόβηλα.

Αρχές του 1963 έστειλαν κι εμένα στη “Νίκη”, «για να ενισχύσω το τμήμα της ύλης και ν’ αποκτήσω την εμπειρία της απογευματινής εφημερίδας, που δούλευε σε διαφορετικούς πιο έντονους ρυθμούς· ρυθμούς που δεν άντεχα πάνω από 20 μέρες. Γύριζα από την “Ελευθερία” στη Ν. Φιλαδέλφεια μετά τα μεσάνυχτα κι έπρεπε να βρίσκομαι στη “Νίκη” στις 4.30 το πρωί. Δεν «έβγαίνα» και εγκατέλειψα...

Σε ό,τι αφορά τους ανθρώπους της “Νίκης”, εκτός από τους εργαζόμενους και στην “Ελευθερία” Φαίδωνα Βαλασμάκη και Σπύρο Φαναριώτη, που είχε αναλάβει προϊστάμενος του «καλλιτεχνικού», θυμάμαι ελάχιστους. Το Χρήστο Οικονόμου (πολιτικό), τις Κική Σεγδίτσα, Έμυ Πανάγου και Κίτσα Μπόντζου (καλλιτεχνικό), Κώστα Ψαλτήρα (αστυνομικό). Κι ακόμη, τους Δημήτρη Ζαννίδη, Γιώργο Τσιούνη, Βασίλη Πλάτανο και Θαλή Κουτούπη. Η “Νίκη” έκλεισε το 1964, μετά την πώλησή της στο Διονύση Λιβανό· μεταδικτατορικά βουλευτή της ΝΔ και αργότερα του ΠΑΣΟΚ. Η μεγαλύτερη επιτυχία, το σκορ της εφημερίδας λίγο πριν από τη διακοπή της έκδοσής της, με εκδότη-διευθυντή και αρθρογράφο το Λιβανό – ανιψιό του πολιτικού Παναγιώτη Κανελλόπουλου – ήταν ο πρωτοσέλιδος βασι-

κός τίτλος «Καραμανλής Τέλος», που προανήγγειλε το τέλος της δετίας της ΕΡΕ. Το κόμμα-τος που εξαερώθηκε με αρχηγό το θείο του.